

El català, llengua franca dels Països Catalans?

Bernat Joan i Marí

La plena normalització de l'ús de la llengua catalana hauria d'implicar, si afectava tot el seu territori lingüístic, que aquesta fos la llengua franca dels Països Catalans. Si no, que ho fos almenys de l'àrea on el procés de normalització lingüística hagués reeixit. La llengua franca és la que serveix per a comunicar-se entre els seus parlants i els parlants d'altres llengües. Per posar un exemple clar, l'hebreu és la llengua franca d'Israel. Allà hi ha parlants de yiddish, de rus, d'alemany, d'anglès, d'àrab, d'hebreu i d'altres llengües. Fins i tot encara hi queda un petit nucli de parlants d'arameu. La llengua franca, emperò, la llengua que s'utilitza per a comunicar-se entre les persones que parlen totes aquestes llengües diferents, és l'hebreu. En això consisteix un procés de normalització lingüística reeixit. Així es recupera una llengua.

Paradoxalment, a mesura que ens anam acostant al fet bàsic i fonamental per a la normalització de qualsevol llengua (la independència política de la comunitat humana que la parla), la qüestió de la llengua va esdevenint més i més tabú entre nosaltres. Com més sembla que ens anem acostant a la independència, més dificultats hi ha per a trobar propostes sobre el futur de la llengua (o de les llengües). I fer propostes comença a resultar (si més no socialment) perillós. Vull dir que dir-ne alguna cosa suposa immediatament rebre múltiples atacs, una part dels quals, inexorablement, procediran de sectors de l'independentisme. I no em referesc tan sols a la piulada, absolutament desafortunada, del diputat G. Rufián, en què deia que havíem d'optar per «més Rosalía i menys koinè», com si l'èxit de la cantant de Sant Esteve Sesrovires i el manifest a favor de l'oficialitat única del català en la futura república es poguessin comparar en el mateix pla de pensament.

El fet que la qüestió de la llengua, diguem-ho així, hagi esdevingut tabú entre nosaltres no ajuda gaire a poder debatre amb llibertat i amb capacitat de contrastar parers al voltant de quina política lingüística ens cal, ara mateix, i, també, de quina articulació lingüística hauria de ser la pròpia de la futura República Catalana.

Certament, al cap i a la fi, els qui diran quina llengua o quines llengües són les oficials de la república (suposant que hi hagi llengües oficials) i quin hagi de ser el règim lingüístic del nou estat seran els diputats elegits democràticament que integraran el parlament constituent. Però entenc que serà necessari haver tingut abans un debat obert sobre la qüestió, que involucri no solament polítics, sinó també sociolingüistes, escriptors, etc.

Llengua de trobament

He usat el terme «llengua franca» per a referir-me a llengua de trobament, és a dir, a llengua coneguda per tothom en el si d'una societat determinada. Normalment, de llengües de trobament, en cada societat només n'hi ha una, independentment de la quantitat de parlants que hi pugui haver d'altres llengües i de la quantitat de llengües que s'hi puguin veure implicades.

Així, en una ciutat com Nova York (agafem-la com a exemple), certament hi ha parlants de moltes llengües (espanyol, armeni, àrab, alemany, rus, hebreu, i un llarguíssim etcètera), però només n'hi ha una que conegui tothom (o la immensa majoria de la població) i que, per tant, faci el paper de llengua franca: l'anglès. En les seues novel·les ambientades en aquesta ciutat, el novel·lista rus Sergei Dovlàtov ens presenta els cercles d'exiliats russos. Certament, la llengua entre ells és el rus, però tots malden per aprendre anglès tan aviat com sigui possible. I les comunicacions amb tots els qui no són estrictament russòfons es produeixen en anglès. Les desenes de milers d'hispanòfons, de russòfons o d'altres parlants no anglòfons que hi pugui haver a Nova York no alteren per a res el resultat final: la llengua d'intercanvi entre tots ells és l'anglès.

En quines condicions el català és llengua franca? Realment, en poques, però en podem comentar algunes en les quals habitualment no pensam. Em referesc, per exemple, als intercanvis dins els Països Catalans però no dins el mateix estat. Em ve al cap el cas d'un grup d'alumnes d'un institut de l'illa d'Eivissa

que solen fer un intercanvi amb alumnes d'un altre institut, en aquest cas de la ciutat de Perpinyà. En teoria, els eivissencs hi van, entre altres coses, a aprendre francès, i els perpinyanencs vénen a Eivissa a aprendre espanyol. Però, en la pràctica, i d'això també en són conscients les professores que arrangen l'intercanvi, la llengua que acaba funcionant com a llengua franca entre aquests grup d'estudiants és el català. Per què? Senzillament, perquè els eivissencs saben una mica de francès (però, òbviament, saben més català que no francès) i els perpinyanencs saben una mica d'espanyol (però, en general, també saben més català que no espanyol). De manera que la llengua més fàcil per a tots ells és el català. I és la que solen usar amb més naturalitat en els referits intercanvis.

També funciona el català com a llengua d'intercanvi entre al·lots que, mentre són en territori de parla catalana, pràcticament no usen el català, però quan van de vacances al seu poble d'Andalusia o de Castella el fan servir perquè els parents adults no s'assabentin de les seues trapelleres.

En ambdós casos, hi apareix un element manifest, fonamental perquè el català sigui llengua franca: cal aconseguir que una part de la població no conegui l'espanyol (o el francès, si som al nord).

Elements bàsics perquè el català sigui llengua franca

La plena normalitat per a l'ús de la llengua catalana només es pot manifestar a través de l'adopció del català com a llengua franca entre els ciutadans dels nostres països que parlen més de dues-centes llengües diferents. Quan una persona vinguda de Colòmbia i un venedor de fruita d'origen paquistanès, d'una manera habitual, es parlin en català, sense haver-se de plantejar el fet ni de discutir-lo, el català serà una llengua plenament normalitzada. Quan el gambià que ha vingut a buscar una vida millor entre nosaltres i la xinesa que hi ha vingut pel mateix motiu es trobin i, espontàniament, es parlin en català, el català haurà assolit la normalització. Quan els fills dels filipins i els fills dels magribins juguin en català entre ells al pati del col·legi, el català serà el punt de trobada entre parlants de diferents llengües, als nostres països. Quan els catalanoparlants d'origen no canviïn de llengua davant els parlants d'altres llengües, sinó que el canvi vagi a l'inrevés, la nostra llengua nacional constituirà el punt de trobament entre tots. En això consisteix la normalització lingüística.

Actualment, el francès és la llengua franca a la Catalunya del Nord i l'espanyol és la llengua franca

dins els territoris que es troben sota domini del Regne d'Espanya. Però no podem considerar que ho siguin d'una manera inequívoca, inqüestionable ni, sobretot, inamovible. Pensem en fenòmens en què la gent no sol pensar (ni tan sols des de l'àmbit de la sociolingüística), com ara la qüestió dels ciutadans que viuen als països catalans del sud dels Pirineus i que no parlen espanyol. Teòricament, entre nosaltres, tothom parla espanyol. Però això no respon a la realitat. Quin impacte sociolingüístic pot tenir el fet que l'illa d'Eivissa sigui probablement el territori de totes les Balears on hi ha menys percentatge de catalanoparlants, però també és el territori on hi ha menys percentatge d'hispanoparlants (i, encara més, el territori on hi ha el percentatge més elevat de gent que no coneix l'espanyol ni el català)? Certament, a Menorca o a la Garrotxa hi ha molts més catalanoparlants que no a Eivissa o a Alacant, però també l'espanyol hi és una llengua més segura. El percentatge de població resident que coneix l'espanyol (que l'entén i que s'hi pot comunicar mínimament) s'acosta al cent per cent. A Eivissa o a Alacant és perfectament possible anar a un bar, a un restaurant o a una botiga i que, parlant en espanyol, ningú no t'entengui. Recentment, en un restaurant de la població de Santa Eulària del Riu em varen oferir la carta en anglès o en italià. Cap cambrer no parlava català. Cap cambrer no parlava espanyol. És molt difícil trobar en la «Mallorca profunda» o en la «Catalunya verda» un restaurant amb mitja dotzena de cambrers cap dels quals no entengui l'espanyol. Evidentment, aquest fet també té un impacte sociolingüístic. I no necessàriament ha d'anar en contra de la normalització de la llengua catalana, sinó que pot resultar un al·licient.

Els elements bàsics perquè el català esdevingui la llengua de trobament entre parlants de llengües diferents arreu dels Països Catalans són, des del meu punt de vista, els següents.

- a) Autocentrament, consecució del poder polític. L'element clau per a la normalització de qualsevol llengua és que compti amb un estat propi. L'element recurrent per a totes les llengües que han aconseguit la plena normalitat d'ús, al llarg de l'últim segle, ha estat l'assoliment de la independència nacional. Tots els altres elements, d'alguna manera, deriven d'aquest.
- b) Que hi hagi persones que no entenguin les llengües que competeixin amb el català als respectius territoris, ço és que hi hagi gent que no entengui el francès a la Catalunya del Nord o que no entengui l'espanyol al sud. Això, evidentment, requeriria un estatus lingüístic en què, posem per cas, en la futura república, fos quin fos l'estatus jurídic de l'espanyol, no fos d'obligat coneixement per al conjunt dels catalanoparlants. Mentre tots els catalanoparlants del sud coneixen l'espanyol, aquesta serà la llengua més «fàcil» com a llengua franca. I no és la voluntat de la gent ni les actituds lingüístiques favorables allò que modela la plena normalització social de l'ús de la llengua, sinó la necessitat d'ús.
- c) Que el català sigui assumit d'una manera generalitzada com a llengua nacional. Certament, les actituds no són més determinants que les estructures. Però les estructures generen actituds, i les actituds generen estructures. Per tant, la consideració de la llengua catalana com a llengua nacional dels Països Catalans resulta del tot imprescindible per a la seua plena normalització d'ús social.

Per posar al centre del debat

Llengua nacional

Les llengües nacionals de Catalunya són el català i l'occità. Així entenc que ho hauria de recollir la futura Constitució de la República Catalana. Cal el reconeixement del català com a llengua nacional i, així mateix, de l'occità, encara que sigui una llengua minoritària a Catalunya mateix, com a llengua pròpia de la nostra minoria nacional històrica. Entenc que la República Catalana ha de ser modèlica en el tractament de la seua minoria nacional històrica, i que aquest tractament li ha de servir per a reforçar les relacions amb el conjunt d'Occitània, amb una

aproximació entre iguals, sense interferències ni paternalismes.

La llengua nacional del conjunt dels Països Catalans és la llengua catalana. Aquesta consideració ha d'estar per damunt de qualsevol consideració d'oficialitat, i del tractament que la futura constitució faci d'un element més contingent com és l'oficialitat lingüística. El fet de ser llengua nacional és un fet estructural. El fet de ser llengua oficial (única o no) és una contingència històrica d'una etapa determinada.

Oficialitat asimètrica

Suposant que la futura república tinguí llengua oficial (o llengües oficials), des del meu punt de vista s'hauria d'optar per una oficialitat asimètrica. En aquest context, el català (o l'occità a l'Aran) no pot tenir la mateixa consideració que la resta de llengües que puguin tenir algun grau d'oficialitat. Entenem que l'única llengua que ha de ser d'obligat coneixement per a tota la població, en el si de la futura república, ha de ser la llengua catalana (si no volem que existeixi un perill fort d'irlandització lingüística, és a dir, de residualització de la llengua catalana dins el territori que li és propi).

Sense entrar a valorar si l'espanyol hauria de ser o no llengua oficial de la futura república (ja ho decidiran els legisladors), sí que caldria clarificar que, en cap cas, no ho pot ser en unes condicions similars a les actuals (en què és l'única llengua realment necessària, mentre que el català, com a molt i en determinats àmbits, resulta una llengua útil). Cal passar de la utilitat a la necessitat per a la llengua catalana.

Reciprocitat Catalunya-Espanya (mentre València i Balears en siguin part)

Mentre el País Valencià i les Illes Balears formin part d'Espanya, una futura República Catalana, en les seues relacions amb el Regne d'Espanya, hi hauria d'incloure el tracte de la llengua i la cultura catalanes en aquests dos països catalans. Així, el reconeixement oficial de l'espanyol en la futura República Catalana hauria d'anar correspost amb un reconeixement oficial del català per al Regne d'Espanya. I tots aquells drets lingüístics que Catalunya reconegui als hispanoparlants (que han de ser amplis i garantistes) haurien de ser reconeguts, exactament en les mateixes condicions, per als catalanoparlants dins el Regne d'Espanya. Comptar amb un estat propi ha de servir per a aconseguir aquesta mena de tracte recíproc, mentre l'antic Regne de València i la part insular de l'antic Regne de Mallorca formin part del Regne d'Espanya sobrevingut en el segle XVIII. ■